

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΝΟΜΟΥ ΗΜΑΘΙΑΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2013
ΕΤΟΣ ΣΤ' - ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 19

ISSN 2241-1577

Τετραμηνιαία έκδοση της Εταιρείας Μελετών
Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας (Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

Χ Ρ Ο Ν Ι Κ Α

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2013 - ΕΤΟΣ ΣΤ' - ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 19

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ 5 ΕΥΡΩ - ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ 15 ΕΥΡΩ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

Ιδιοκτησία

Εταιρεία Μελετών Ιστορίας
και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας

Ιδρυτής - Σύμβουλος Έκδοσης
π. Αθανάσιος Βουδούρης

Εκδότης

Εμμανουήλ Ξυνάδας
(Πρόεδρος Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

Διευθύντρια

Ολυμπία Μπέτσα
(Πρόεδρος Επιτροπής "Χρονικών")

Αρχισυνταξία - Ηλεκτρονική σελιδοποίηση

Νικόλαος Βουδούρης
(τηλ. 6942.982.745)

Επιτροπή των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ»

Ολυμπία Μπέτσα
Χάιδω Τζήκα - Μπατσαρά
Νικόλαος Βουδούρης
Ιωάννα Ζιώγα
Αναστασία Ταναμπάση

Φιλολογική Εποπτεία
Μάριος Σπυρόπουλος

Γραφεία

Δ.Δ. Φυτειάς Δοβρά Τ.Θ. 149, Τ.Κ. 59100

τηλ: 6946.901.531 - 6942.982.745

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση μέρους ή
ακέραιων κειμένων, αν αναφέρεται η πηγή

Τα επώνυμα άρθρα εκφράζουν μόνο την
άποψη του συντάκτη τους

· Όσοι επιθυμούν να γίνουν μέλη της «**Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας**» μπορούν να επικοινωνούν στο τηλέφωνο: **6946.901.531**

· Η αποστολή άρθρων, μελετών, επιστολών, σχολίων, προτάσεων, παρατηρήσεων κ.α. για δημοσίευση στα «**ΧΡΟΝΙΚΑ**», γίνεται τόσο στην ταχυδρομική διεύθυνση της Ε.Μ.Ι.Π.Η., όσο και στην ηλεκτρονική διεύθυνση **xronika_emipi@yahoo.gr** με την ένδειξη: Για τα «**Χρονικά**» (Τα άρθρα δεν θα πρέπει να ξεπερνούν τις 5 σελίδες Α4 με μονό διάστιχο και μέγεθος γραμματοσειράς 12 στ. Δημοσιεύματα ή άρθρα με επιστημονικό υπόβαθρο θα πρέπει να συνοδεύονται από παραπομπές και ενδεικτική βιβλιογραφία).

· Η έκδοση των «**ΧΡΟΝΙΚΩΝ**» στηρίζεται αποκλειστικά σε συνδρομές μελών και φίλων της **Ε.Μ.Ι.Π.Η.**, για τον λόγο αυτό, ζητούμε την οικονομική υποστήριξή σας. Για την προβολή της επιχείρησής σας μέσα από τις σελίδες των «**ΧΡΟΝΙΚΩΝ**», καθώς και για τις χορηγίες σας υπέρ της έκδοσης του εντύπου, καλέστε στο **6946.901.531**

· Ο **τραπεζικός λογαριασμός** της Εταιρείας, όπου ο καθένας μπορεί να καταθέτει τις προσφορές του, είναι: **Eurobank 0026-0077-12-0200673505**

Κυκλοφορούν από την Ε.Μ.Ι.Π.Η.
οι Τόμοι 1ος έως 3ος του Επιστημονικού Περιοδικού

Μελετήματα Ημαθίας

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ
(Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΗΜΑΘΙΑΣ

Έτος Α'
Τόμος 1 (2009)

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟ Χ. ΧΙΟΝΙΑΗ

Μάρτιος 2009

Περιλαμβάνουν επιστημονικές μελέτες
σχετικές με την ιστορία και τον
πολιτισμό της Ημαθίας.

Σημεία διανομής (Βέροια)

- * Βιβλιοπωλείο «**Πυρινός**» Βενιζέλου 50
- * Βιβλιοπωλείο «**Επίκαιρο**» Βενιζέλου 36
- * Ταχ/κά (αντικαταβολή+ έξοδα αποστολής)

Τιμή τόμου: 25 ευρώ

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

Γενικά Αρχεία του Κράτους

Ημαθία

Σκιαγραφώντας την ιστορία της
μέσα από τις συλλογές των Γ.Α.Κ.

Επιστημονική Ημερίδα Τοπικής Ιστορίας
που διοργανώνει η Ε.Μ.Ι.Π.Η. σε συνεργασία με τα
Γ.Α.Κ. - Αρχεία Ν. Ημαθίας

Σάββατο 25 Μαΐου 2013
10:00 - 14:00 & 19:00 - 21:00

Στο χώρο των Γ.Α.Κ. Ν. Ημαθίας
(Ολγάνου 23, Βέροια)

Είσοδος Ελεύθερη

Με την υποστήριξη της Κ.Ε.Π.Α. Δ. ΒΕΡΟΙΑΣ

Πρακτικά Α' Επιστημονικής Ημερίδας Τοπικής Ιστορίας

Κυκλοφό-
ρουν από την
Ε.Μ.Ι.Π.Η. τα
Πρακτικά της
Α' Επιστημο-
νικής Ημερί-
δας *Μιλάμε
για τη Βέροια
του 20ου αιώ-
να 1890-1910*

Στο λυκόφως
της Οθωμανικής Περιόδου, η οποία πραγματο-
ποιήθηκε το Σεπτέμβριο του 2011.

Στον τόμο των Πρακτικών δημοσιεύ-
ονται έντεκα εισηγήσεις με θέματα
σχετικά με την υπό εξέταση περίοδο.

Σημεία διανομής (Βέροια):

Βιβλιοπωλείο «Πυρινός» (Βενιζέλου 50),
Βιβλιοπωλείο «Επικαιρο» (Βενιζέλου 36)
Ταχυδρομικά με αντικαταβολή (τηλ.
παραγγελιών 6946.901.531)

Τιμή πώλησης: 15 ευρώ

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΕΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

δ. Αθανασίου Γ. Βουδούρη

«Ο Βεροιώτης ιερομόναχος Μελέτιος Κωνσταμονίτης
και η περιοδεία του στη Ρωσία (1862 - 1869)»

Κυκλοφόρησε από την Ε.Μ.Ι.Π.Η., στην εκδοτική σειρά «Πηγές και Μελέτες Ιστορίας και Πολιτισμού της Ημαθίας», η μελέτη του δ. Αθανασίου Γ. Βουδούρη, με τίτλο «Ο Βεροιώτης ιερομόναχος Μελέτιος Κωνσταμονίτης και η περιοδεία του στη Ρωσία (1862 - 1869)».

Το έργο αποτελείται από 260 σελίδες και πραγματεύεται ζητήματα της ζωής και δράσης του μεγάλου αυτού ευεργέτη της Βέροιας και της μονής Κωνσταμονίτου του Αγίου Όρους. Περιλαμβάνει πλούσιο αρχειακό υλικό, σχεδιαγράμματα, πίνακες, ευρετήρια και εικόνες.

Επίσης, στο παράρτημα της μελέτης αναδημοσιεύεται ύστερα από 130 περίπου χρόνια το βιβλίο του ιερομόναχου Μελετίου με τίτλο «Περιήγησις Μελετίου Κωνσταμονίτου εις Ρωσσίαν από του έτους 1862 - 1869» το οποίο εκδόθηκε για πρώτη και μοναδική φορά στην Αθήνα, κατά το έτος 1882.

Διατίθεται από την Ε.Μ.Ι.Π.Η. σε επιλεγμένα βιβλιοπωλεία & κατόπιν παραγγελίας στο τηλ. 6946.901.531. Τιμή τόμου: 15 ευρώ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΗΜΕΡΙΔΑ ΜΕ ΘΕΜΑ: «ΗΜΑΘΙΑ: ΣΚΙΑΓΡΑΦΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΤΩΝ ΓΑΚ»

- Εισαγωγικό σημείωμα Δ/ντριας των «Χρονικών» 4
- Πρόγραμμα Ημερίδας 5
- Περιλήψεις Εισηγήσεων 6

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

- Μαρία Χειμωνοπούλου, Αρχαιολογικά.....10
- Γιώργος Λιόλιος – Ολυμπία Μπέτσα, Οι Δρόμοι της πόλης.....15
- π. Αθανάσιος Βουδούρης, Μοναστηριακά Σημειώματα.....18
- Ιωάννης Μοσχόπουλος, Ρουμλουκιώτικα.....21
- Χρήστος Ζάλιος, Τα Ναουσαίικα 25
- Αρίστη Κουκουρίκου, Εκπαιδευτικά.....31
- Εμμανουήλ Ξυνάδας, Εκ του Τύπου.....34
- Αναστασία Ταναμπάση, Βιβλιοπαρουσιάσεις.....40
- Ιωάννα Ζιώγα, Φορείς Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας.....42

ΝΕΑ - ΔΡΑΣΕΙΣ

- Έκθεση πεπραγμένων 2012 46
- Πεπραγμένα.....47

<p>Τα ΧΡΟΝΙΚΑ Θα τα βρείτε...</p>	<p>Β Ε Ρ Ο Ι Α Βιβλιοπωλείο “Επίκαιρο” (Βενιζέλου 36) Βιβλιοπωλείο “Πυρινός” (Βενιζέλου 50) Τηλεφωνικά στο 6946.901.531</p>
<p>...και στην ηλεκτρονική διεύθυνση emiph.blogspot.com</p>	

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

π. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, Μέλος Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Το μοναστήρι του Αγίου Νικολάου "του μοναχού Ανθίμου", ως μετόχι της Ιεράς Μονής Γρηγορίου του Αγίου Όρους, στη Βέροια (18^{ος} - 19^{ος} αι.)

1. Εισαγωγικά – Οι πηγές

Μία από τις βοηθητικές επιστήμες της ιστορίας, η οποία έχει χρησιμοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό στην εξέταση επιμέρους θεμάτων της ιστορίας της Βυζαντινής περιόδου, αποτελεί η σφραγιδογραφία ή σφραγιστική ή σιγιλλογραφία, η οποία ασχολείται με την εξέταση των βυζαντινών σφραγίδων σε κάθε τους μορφή.¹ Το ενδιαφέρον του επιστημονικού κοινού προς την κατεύθυνση της αξιοποίησης των βυζαντινών σφραγίδων, ως βοηθητικής πηγής ιστορικής πληροφόρησης, αναπτύχθηκε ήδη από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, με βασικό εκπρόσωπο τον Gustave Schlumberger, ο οποίος εξέδωσε στο Παρίσι, κατά το έτος 1884, το σημαντικό, μέχρι και σήμερα, έργο του, με τίτλο *Sigillographie de l'empire byzantin*. Από τότε, πολλά αξιόλογα έργα έχουν δει το φως της δημοσιότητας, προσφέροντας πολύτιμα στοιχεία στην έρευνα.

Αντίθετα, το ενδιαφέρον του επιστημονικού κοινού προς την αξιοποίηση της σφραγιδογραφίας της Οθωμανικής περιόδου βρίσκεται ακόμη σε πρωταρχικό στάδιο, καθώς απουσιάζει, μέχρι στιγμής, από τη βιβλιογραφική παραγωγή κάποια σχετική μελέτη που να εξετάζει συνολικά και συστηματικά τις σφραγίδες που χρησιμοποιήθηκαν κατά την περίοδο αυτή. Ωστόσο, η εξέταση του υλικού αυτού, θεωρούμε ότι θα μπορούσε να μας προσφέρει μία σειρά ενδιαφερουσών πληροφοριών, οι οποίες σχετίζονται κυρίως με ζητήματα τοπογραφίας, προσωπογραφίας, τέχνης, θεσμών, διοίκησης, αλλά και γενικότερων πτυχών της ιστορίας της Οθωμανικής περιόδου. Ήδη, εδώ και αρκετά χρόνια, καταβάλουμε συστηματικές προσπάθειες για συγκέντρωση σφραγίδων (κυρίως των αποτυπωμάτων τους) που έχουν χρησιμοποιηθεί στη Βέροια και την ευρύτερη περιοχή της, κατά την Οθωμανική περίοδο, ευελπιστώντας ότι σύντομα θα έχουμε τη δυνατότητα να δημοσιεύσουμε τα σχετικά αποτελέσματα των ερευνών μας.

2. Μία σφραγίδα του μοναστηριού του αγίου Νικολάου του μοναχού Ανθίμου

Μέσα στο πλαίσιο των ερευνητικών μας ενδιαφερόντων, προς την προαναφερόμενη κατεύθυνση, εντάσσεται και μία αμφιπρόσωπη σφραγίδα του ναού του αγίου Αντωνίου Βέροιας, φωτογραφία και αποτυπώματα της οποίας έχει δημοσιεύσει στο παρελθόν ο Γεώργιος Χ. Χιονίδης, σε δύο από τις σημαντικές μελέτες του.² Η μία όψη της σφραγίδας, η οποία μας ενδιαφέρει στην προκειμένη περίπτωση, σχετίζεται με το μοναστήρι του αγίου Νικολάου, της ενορίας του αγίου Αντωνίου. Το μοναστήρι αυτό είναι γνωστό στη

1 Για μία γενική εικόνα σχετικά με το ζήτημα βλ. Δημήτρης Τσουγκαράκης, *Εισαγωγή στη Βυζαντινή σφραγιδογραφία*, Αθήνα 1999.

2 Γεώργιος Χ. Χιονίδης, *Ο όσιος Αντώνιος, ο νέος εκ της μακεδονικής Βέροιας. Βάσει ανεκδότων Βυζαντινών εγγράφων και λανθανόντων στοιχείων*, Βέροια 1965, 81.

βιβλιογραφία ως «μονή αγίου Νικολάου του μοναχού Ανθίμου», γεγονός που οφείλεται στην αναγραφή του ονόματος του συγκεκριμένου μοναχού (Ανθίμου) σε δύο κτιτορικές επιγραφές του σωζόμενου καθολικού. Η πρώτη από αυτές βρίσκεται στον βόρειο πεσσότοιχο του κυρίως ναού, προς το κεντρικό κλίτος και η δεύτερη πάνω από τη δυτική θύρα εισόδου. Χρονολογούνται στα 1565 και 1570 αντίστοιχα.³

Ο Θανάσης Παπαζώτος, υποστήριξε τα εξής σχετικά με το μοναστήρι: «Κατά τα φαινόμενα ο ναός του Αγίου Νικολάου είναι κτίσμα εξ ολοκλήρου του 16^{ου} αιώνα και σίγουρα καθολικό μονής. Η διακόσμηση του ναού άρχισε στα 1565 και ολοκληρώθηκε ύστερα από πέντε χρόνια. Τονίζουμε ότι στο χρονικό διάστημα 1565 – 1571 μητροπολίτης είναι ο Θεοφάνης Μαλάκης, υποστηρικτής μάλλον αυτής της δραστηριότητας, η οποία και πρωτοεμφανίζεται στα χρόνια της αρχιερατείας του. Ο μοναχός Ανθιμος και ιδρυτής της μονής του Αγίου Νικολάου ήταν ίσως πρόσωπο του άμεσου περιβάλλοντος του μητροπολίτη. Δεν είναι βέβαια γνωστό αν η μονή ήταν πατριαρχική ή εξαρτημένη από τη μητρόπολη της Βέροιας».⁴

Ορισμένες ιδιαίτερα σημαντικές πληροφορίες, οι οποίες θεωρούμε ότι μπορούν να φωτίσουν περισσότερο τα κενά που εμφανίζονται αναφορικά με την ιστορία του μοναστηριού, μπορούμε να αντλήσουμε μέσα από την εξεταζόμενη σφραγίδα του αγίου Νικολάου, η οποία φυλασσόταν στο ναού του αγίου Αντωνίου της Βέροιας.

Στη μία από τις δύο όψεις της αμφιπρόσωπης σφραγίδας, απεικονίζεται ο άγιος Νικόλαος, ντυμένος με αρχιερατική περιβολή, φέροντας εκατέρωθεν της κεφαλής του την συντομογραφημένη μεγαλογράμματη επιγραφή «ΑΓΣ / ΝΚΛ», δηλαδή «ΑΓ[Ι]Ο[Σ] / Ν[Ι]Κ[Ο]Λ[Α]Ο[Σ]». Περιμετρικά της σφραγίδας, υπάρχει, επίσης, η ακόλουθη κυκλοτερής μεγαλογράμματη επιγραφή: «† ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΙΣ Τ ΑΓ ΙΚΛ ΓΡΓΡ Τ ΑΓΙΟΥ ΟΡΣ ΑΘ 1713». Η επιγραφή αναπτύσσεται, λόγω έλλειψης χώρου, με τη χρήση πολλών συντομογραφημένων λέξεων, οι οποίες ωστόσο, δεν είναι δύσκολο να αναλυθούν. Το κείμενο, λοιπόν, της επιγραφής, αναλύοντας τις συντμήσεις και συντομογραφίες που παρουσιάζει, και αποκαθιστώντας τη χρήση μη συμβατών με το ελληνικό αλφάβητο γραμμάτων, όπως τα γράμματα «Ι»⁵ και «Υ», αναφέρει τα εξής: «† ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ Μ[Ι]ΟΝ[Η]Σ Τ[Ι]ΟΥ ΑΓ[Ι]ΟΥ Ν[Ι]Κ[Ο]Λ[Α]Ο[Υ] ΓΡ[Η]Γ[Ο]Ρ[Ι]ΟΥ Τ[Ι]ΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡ[ΟΥ]Σ ΑΘ[Ω]ΝΟΣ 1713».

Με βάση τις παραπάνω πληροφορίες (που αντλούμε από την επιγραφή της σφραγίδας του αγίου Νικολάου), έχουμε την άποψη ότι μπορούμε, πλέον, να εκφράσουμε ορισμένες περισσότερες συγκεκριμένες και αξιόπιστες συμπληρωματικές πληροφορίες, για την ιστορία του μοναστηριού. Τουλάχιστον κατά τις αρχές του 18^{ου} αιώνα, το μοναστήρι εμφανίζεται ως μετόχι της αγιορείτικης μονής Γρηγορίου, γεγονός που μας δημιουργεί ορισμένα σημαντικά ερωτήματα. Θα μπορούσαμε, άραγε, να θεωρήσουμε ότι η ίδρυση του μοναστηριού από τον μοναχό Ανθιμο, στα μέσα του 16^{ου} αιώνα, έχει κάποια σχέση με την υπαγωγή του, ως μετόχι, στη μονή Γρηγορίου; Η ακόμη, μήπως η ίδρυση του μοναστηριού συνδέεται με το γενικότερο ενδιαφέρον του μητροπολίτη Θεοφάνη Μαλάκη, ο οποίος ίσως να προσκάλεσε τον μοναχό Ανθιμο (από τη μονή Γρηγορίου;) για να ιδρύσει και να στελεχώσει το μοναστήρι του αγίου Νικολάου; Και αν υποθέσουμε ότι είναι δυνατό να απαντήσουμε θετικά στα παραπάνω ερωτήματα, τότε μέχρι τότε μπορούμε να θεωρήσουμε ότι το μοναστήρι αυτό συνέχισε να λειτουργεί, έχοντας καθεστώς μετοχίου;

Ασφαλώς, η έλλειψη επιπρόσθετων πηγών ιστορικής πληροφόρησης, δεν αφήνει, μέχρι

3 Βλ. Θανάσης Παπαζώτος, *Η Βέροια και οι ναοί της (11^{ος} – 18^{ος} αι.)*, Αθήνα 1994, 114 – 118.

4 Παπαζώτος, *Η Βέροια*, ό.π., 280 – 281.

5 Το γράμμα «Ν», θα έπρεπε να έχει χαραχτεί σε αρνητική μορφή ως «Ι», προκειμένου να μπορέι στο αποτύπωμα της σφραγίδας να αποδοθεί σωστά. Η αρνητική του αποτύπωση σε έγγραφο, συμβαίνει λόγω του γεγονότος ότι η χάραξη του στην επιφάνεια της σφραγίδας δεν έχει γίνει με αρνητικό τρόπο. Σε παλαιότερο δημοσίευσμά μας, εκφράσαμε την άποψη ότι το γεγονός της ύπαρξης του γράμματος «Ι» σε εγχάρακτες επιγραφές ναών της Βέροιας, δεν αποκλείεται να οφείλεται σε πιθανές επιρροές των χαρακτών από σλαβικά αλφάβητα. Ωστόσο, με βάση τα δεδομένα της σφραγιστικής της Οθωμανικής περιόδου, θεωρούμε ότι είναι, ακόμη, πιθανό, το γεγονός αυτό, να οφείλεται και σε ενδεχόμενη σχέση ή επαφή των χαρακτών των συγκεκριμένων επιγραφών με σφραγιστικά πρότυπα της ίδια περιόδου.

στιγμής, περιθώρια για σαφείς απαντήσεις και συμπεράσματα. Θα είχε ενδιαφέρον, πάντως, η μελλοντική έρευνα σε αρχεία της μονής Γρηγορίου (εφόσον έχουν διασωθεί) ή και σε άλλα αρχεία της ίδιας περιόδου, στα οποία ενδεχομένως να κρύβονται περισσότερες πληροφορίες.

Αυτό που μπορούμε να εικάσουμε, μέσα από την εξεταζόμενη σφραγίδα, είναι η πιθανότητα συνέχισης της λειτουργίας του μοναστηριού, ως αγιορείτικου μετοχίου, μέχρι και την πρώτη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα. Από το 1811, η σφραγίδα φαίνεται ότι αλλάζει χρήση, με τη χάραξη, στη δεύτερη όψη της, ενός νέου σφραγιστικού θέματος, το οποίο σχετίζεται με τη «μονή του αγίου Αντωνίου του νέου».

Σε κάθε περίπτωση, αυτό που έχει, ούτως ή άλλως, ιδιαίτερη σημασία για την τοπική εκκλησιαστική ιστορία της περιοχής, είναι το γεγονός ότι μέσα από την εξέταση της προαναφερόμενης επιγραφής, μας δίνεται η δυνατότητα να αποκτήσουμε μία πρώτη εικόνα για τη λειτουργία ή την υπαγωγή, ως μετοχίου, του μοναστηριού του αγίου Νικολάου του μοναχού Ανθίμου στη μονή Γρηγορίου του Αγίου Όρους, κάτι που μέχρι στιγμής μας ήταν άγνωστο από άλλες πηγές.

Σφραγίδα της Ιεράς Μονής Αγίου Νικολάου "του μοναχού Ανθίμου" Βέροιας, μετοχίου της Ιεράς Μονής Γρηγορίου Αγίου Όρους